

Boekbesprekingen

BERGMANN H.-H. 1986. *Die Biologie des Vogels: Eine exemplarische Einführung in Bau, Funktion und Lebensweise*. Aula, Wiesbaden, 356 p. Prijs DM 49,80.

Veel vogelaars zullen met mij vaak de behoefte hebben gevoeld om na te gaan hoe eigen waarnemingen of ideeën passen in een groter geheel. Wat is hierover bekend? Nu bestaan er wel enkele uitgebreide, zeer technische wetenschappelijke naslagwerken voor de vakornitholoog, zoals de serie *Avian Biology*, maar recente werken over de levenswijze van vogels van beknopte omvang en van toch voldoende niveau zijn zeldzaam. Het werk van Welty (*The life of birds*, 1975) komt nog het meest met het onderhavige overeen. Het nu verschenen boek van Hans-Heiner Bergmann vult mijns inziens een lacune en het zal mij niet verwonderen wanneer dit boek voor veel vogelaars één van hun meest geliefde boeken zal worden dat zij steeds opnieuw zullen raadplegen.

Het boek is geschreven voor de serieuze vogelwaarnemer die zijn achtergrondkennis wil verruimen, niet voor de vakman, hoewel ook hij in dit boek voor de gebieden waarop hijzelf niet werkzaam is veel lezenswaardigs kan vinden. Niet alle aspecten van de ornithologie worden behandeld, het accent ligt op die welke voor de veldornitholoog interessant zijn. Zoals de ondertitel al aangeeft, wordt elk deelgebied van de ornithologie meestal behandeld aan de hand van een soort waarover veel bekend is. Vanuit deze detailonderzoeken wordt de weg gewezen naar de meer algemene betekenis van de bevindingen voor vogels. De stof is opgedeeld in 19 hoofdstukken. Na een korte uiteenzetting over het karakteriseren van vogels (1) volgen hoofdstukken over de afstamming (2) en over de werkzaamheid van evolutieprocessen (3). Vooral de geschiedenis van *Archaeopteryx*, waarschijnlijk het beroemdste en zeker het belangrijkste van alle bekende fossielen, wordt boeiend verteld. Vervolgens komen de bouw van de veren (4) en het ruiproces en de bouw van het skelet (5) aan de orde en hoe deze lichaamsonderdelen functioneren, onder andere bij het vliegen (6). Ook de hoofdstukken over inwendige organen, zoals darmstelsel, nieren, voortplantingsorganen (7), en over de regeling van de lichaamstemperatuur (8) en hormonen (9) benadrukken vooral de rol van deze organen, stoffen en processen bij de aanpassingen van vogels in hun natuurlijke omgeving. Veel interessants vindt de lezer in de hoofdstukken over trek (10) en ritmiek (11), zoals diverse oriënteringsmechanismen, de invloed van het weer op de trek, de betekenis van vetopslag enzovoorts. Van de zintuigen (12) krijgen oog en oor veel aandacht. Interessant is te vernemen dat ganzen plantengeuren kunnen onderscheiden. De hoofdstukken 13-18 betreffen gedrag. Na een beknopte inleiding over begrippen en definities (13) volgt een uitvoerige uiteenzetting over de zang (14) en het leervermogen (15) bij vogels. Aparte hoofdstukken zijn gewijd aan voedselzoeken (16) en de manier waarop vo-

gels hun voedselbronnen exploiteren (17). In deze twee hoofdstukken wordt uitgebreid aandacht geschonken aan ecologisch onderzoek dat vooral in Nederland is gedaan, respectievelijk bij Scholekster en Rotgans. Het blijkt dat de auteur veel moeite heeft gedaan om zich van de meest recente stand van het onderzoek op de hoogte te stellen. Het laatste gedragshoofdstuk (18) gaat over zaken als territorium, voor- en nadelen van het leven in groepen en dergelijke. Het boek besluit met de behandeling van een aantal aspecten van de populatiebiologie van vogels (19).

Het boek is boeiend geschreven. Eenmaal begonnen met lezen, legt men het niet snel weer ter zijde. De illustraties zijn uitstekend. Jammer is dat weinig of niets wordt vermeld over de broedbiologie van vogels, inclusief het uitgebreide veldwerk van Nico Tinbergen en medewerkers over paarvormingsgedrag. Het werk van Lorenz en latere onderzoekers over imprinting wordt alleen genoemd. Mijn belangrijkste kritiek is dat de schrijver geen vragen openlaat. Juist in een boek als dit, bestemd voor de serieuze amateur, kan het stellen van een aantal duidelijk geformuleerde vragen, liefst aan het einde van elk hoofdstuk, stimulerend werken en prikkelen tot nadenken. Samenvattend: een boek waard om te lezen. — Jan B. Hulscher

BROWN R., FERGUSON J., LAWRENCE M. & LEES D. 1987. *Tracks and signs of the birds of Britain and Europe. An identification guide*. Croom Helm, London. 232 p. Prijs £ 17.95.

Kopers van *Tracks and signs* zullen nog even moeten wachten met het uit hun boekenkast verwijderen van de werken van Svensson, März, Busse, Hansen & Oelke, Makatsch, Harrison, Campbell, Moreno en vele anderen. Want als het onderhavige boek al een determinatiegids is, dan een gebrekkige vol met fouten, simplificaties, gemeenplaatsen en onnodige poespas en, jawel, ook enkele bruikbare hoofdstukken.

Wat is bijvoorbeeld het nut van een tabel(!) van 15 pagina's met de verspreiding van Europese vogels? En wie durft het aan in tien (!!) pagina's de nesten en roestplaatsen van Europese vogels te beschrijven, waar de gemiddelde auteur toch minstens één boek voor nodig heeft. Over de hoofdstukken met betrekking tot braakballen (abominabel), poepjes (idem) en foerageergewoonten (dito) zwijg ik verder maar. Het hoofdstuk over schedels is te summier om bruikbaar te zijn, zeker waar het gaat om zangvogels. De behandeling van pootafdrukken ziet er daarentegen degelijk uit, maar dat kan een gevolg zijn van mijn onwetendheid met dit onderwerp. Mijn favoriete groepen (roof- en zangvogels) komen er trouwens bekaaid vanaf.

De kracht van het boek ligt in hoofdstuk acht, dat de veren behandelt (100 pagina's). De kleurenplaten geven

afbeeldingen van karakteristieke slag- en staartpennen en kleine veren van 160 soorten, waaronder veel zangvogels. Ieder die zich bezighoudt met prooiïsten zal onmiddellijk de waarde van deze platen inzien. Het drukwerk is van uitstekende kwaliteit; dat de meeste kleuren te flets overkomen, is ongetwijfeld een fout van de schilder (een aan de zon blootgestelde collectie gebruikt?). Op de naastliggende pagina's geven tabellen de maten van slag- en staartpennen en een globaal schema van de ruiperioden van adulte en juveniele vogels (indien bekend; overigens wel erg versimpeld).

Het boek heeft een zorgvuldige vormgeving, al is de typografie niet altijd even geslaagd (o.a. gebruik van schreefloze letter, bijschriften bij tabellen in hoofdstuk 8 vetter dan de soortnamen). Het bindwerk is eveneens van hoge kwaliteit. — *Rob G. Bijlsma*

DALLMANN M. 1987. *Der Zaunkönig*. (Neue Brehm-Bücherei 577) Ziemsen, Wittenberg. 95 p. Prijs DM 10.

Ook dit deeltje over de Winterkoning is volgens de traditie van deze bekende monografieën-serie samengesteld. Zo worden achtereenvolgens behandeld: systematiek en voorkomen, naam, verenkleed, leeftijds- en geslachtskenmerken, biometrie, rui, geluid, biotoop, broeddichtheden en territoriumgrootte, plaatstrouw, broedbiologie, gedrag, voedsel, leeftijd en doodsoorzaken, trek, overwintering en ringgegevens. Ook het in deze serie meer voorkomende hoofdstuk over het houden in gevangenschap ontbreekt niet, maar de auteur plaatst er terecht een kritische kanttekening bij. Het boekje wordt afgesloten met een omvangrijke literatuurlijst, terwijl 23 niet on aardige zwart-wit foto's (vooral van nesten en oudervogels bij het nest) van matige kwaliteit de tekst "verfraaien".

Basis voor dit deel vormde een van 1974 tot en met 1983 lopende studie aan de Winterkoning, uitgevoerd vanuit de Vogelwarte Radolfzell door de auteur. Het onderzoekgebied dat uit vijf proefvlakken bestond, lag in Baden-Württemberg (BRD). In het kader van dit onderzoek werden in totaal maar liefst 1997 nesten beschreven en gevolgd (inclusief gedrag oudervogels), 2191 nestjongen geringd en ruim 250 broedvogels (184 vrouwtjes) gekleur-ringd. Alle geringde vogels werden gemeten, gewogen en op rui en diverse kenmerken bekeken. Dit leidde tot een schat aan gegevens, die te zamen met de veelvuldig aangehaalde literatuur een goede inleiding en een bron van inspiratie kan zijn voor iedereen die meer over dit algemeen voorkomende, luidruchtige, maar ook geheimzinnige vogeltje wil weten of voor wie zelf onderzoek aan deze soort wil doen. Want zelfs tien jaar gedegen onderzoek laat nog genoeg vragen onbeantwoord! — *Joke E. Winkelman*

GÉROUDET P. 1987. *Les oiseaux du Lac Léman*. Delachaux & Niestlé, Neuchâtel-Paris, 304 p. Prijs SFr 45.

Rond het Meer van Genève (wat kleiner dan het Markermeer: 582 km²; tot 300 m diep) broeden 600 paar Futen en 450 paar Grote Zaagbekken. Er overwinteren 11 000 Futen, 4000 Geoorde Futen, 1300 Grote Zaagbekken, 62 000 Kuif- en 20 000 Tafelenden, 30 000 Meerkoeten en 70 000 Kokmeeuwen en vele andere soorten. Het Meer van Genève (waar de bovenloop van de Rhône doorheen stroomt) is daarmee een wetland van zeer grote internationale betekenis; niet in het minst voor de Futen, duikenden en Kokmeeuwen die door de kou uit onze streken worden verdreven.

"De Vogels van het Meer van Genève" is een prachtig uitgegeven, kloek boekwerk, met een indrukwekkende inhoud. Het is geen klassieke avifauna (alleen watervogels en roofvogels worden behandeld), maar bevat in de eerste plaats een diepgaande doch heldere beschrijving van de ecologie van het meer en de levenswijze van de verschillende groepen watervogels. Verder vinden wij besprekingen van de onderzoeksmethoden en de invloed van mensen op het landschap en het natuurlijke gebeuren, en een vergelijking met de watervogelbevolking van drie nabijgelegen grote meren: Meer van Konstanz, Meer van Neuchâtel (Duitsland, Zwitserland) en Meer van Annecy (Frankrijk). De laatste 200 bladzijden worden besteed aan besprekingen per soort. Deze worden steeds voorafgegaan door een opgepoetst citaat uit Géroudet's dagboeken samen met een eigen potloodschets. Het boek besluit met een uitgebreide *Bibliographie Ornithologique Lémanique*. Sommige van de tekeningen zijn aardig, maar het boek bevat een serie prachtige actiefoto's. Oudgediende Géroudet (nu 71 jaar) heeft kunnen putten uit een lange en rijke veldervaring en maakte gebruik van de resultaten van een serie midwintertellingen, die hij sinds 1950 zelf organiseert.

Het Meer van Genève dankt zijn rijke watervogelbevolking aan een aantal eigenschappen: het water is vrij helder en visrijk (met name baars, alver en blankvoorn zijn er talrijk), de bodems op een diepte tussen de 2 en 30 meter hebben grote dichtheden muggelarven en vooral driehoeksmosselen ("quantités incalculables") en het meer vriest 's winters niet dicht. Sinds 1960 zijn met name de duikenden enorm in aantal toegenomen. Deze toename wordt toegeschreven aan de vestiging in 1962 van de driehoeksmossel en de daaropvolgende snelle uitbreiding van dit stapelvoedsel. De Aalscholver nam van 1940 tot 1980 gestaag in aantal toe (van 20 tot 100), maar sinds 1980 exponentieel: tot meer dan 1000!. Andere soorten namen in de loop van de jaren in aantal af (Dodaars) of bleven gelijk (Knobbelzwaan). Een boek dat op zo'n onderhoudende manier de resultaten van watervogeltellingen op een rij zet, en daarbij de vogels en hun omgeving in een uitstekend historisch en ecologisch perspectief plaatst, moet een waardevolle stimulans voor lokaal onderzoek aan en bescherming van watervogels zijn. Voor lezers van elders biedt het een aardige bron van vergelijkende kennis. Een vergelijkbaar werk over (bijvoorbeeld!) het IJsselmeer zou voor ons werkelijk geweldig zijn. — *Theunis Piersma*

NATUUR CULTUUR REIZEN

Ornithologische reis Bosporus

De kleine Camlica-heuvels met vele duizenden
overtrekkende arenden.

Begeleid door de heer **Ad Wittgen**, roofvogel onderzoeker en directeur van het
bekendste Natuurmuseum **Natura Docet te Denekamp**.

Reisdatum: 19 - 26 september

Reissom: ± f 1.985,— p.p.

Ornithologische reis Thailand

Bezoeken aan o.a. Kai Yai National Park, Chiang Mai
en de zeekust. 350 soorten vogels

Onder gezamenlijke leiding van veldornithologen C.J. Coldewey,
en **Ad Wittgen**, roofvogel onderzoeker en directeur van het Natuurmuseum **Natura Docet te Denekamp** en de uitstekende Engelse ornitholoog Phil Round, die al
jaren de avifauna van Thailand bestudeert en deze volledig beheerst.

Reisdatum: 14 januari - 3 februari 1989

Reissom: ± f 5.900,— p.p.

3-daagse natuurreis naar Argonne (noord-Frankrijk)

U bezoekt Lac de Barron en le Vieil Etang met vele bijzondere en zeldzame vogels
en duizenden orchideeën.

Begeleid door Hubert Lehaen

Reisdatum: 21 - 23 mei

Reissom: f 295,— p.p.

19-daagse tuinenreis door China

U bezoekt behalve een groot aantal tuinen in Beijing ook de Muur, het Zomer-
paleis, en de Verboden Stad. Vervolgens naar de beroemde tuinen in Suzhou en
Hangzhou, u reist naar Wuxi, Shanghai en Quilin. En tenslotte gaat u naar
Chengde.

Onder leiding van tuinarchitect Arend Jan van der Horst en Marieke Reichwein -
sinologe

Reisdatum: 23 september - 11 oktober

Reissom: f 7.235,— p.p.

8-daagse tuinenreis West-Frankrijk

In deze tuinen van West-Frankrijk droom je weg, als in een impressionistisch
schilderij. Eeuwen van tuinkunst zijn hier gevangen in de fraaiste creaties, met
planten als verf en een gloeiend landschap als palet. Grasduinen nodigt u uit voor
een reis naar de tuinaradijzen van Normandië en Bretagne.

Onder auspiciën van
Grasduinen, maandblad met hart voor de natuur.

Begeleid door Chris van Orden, beleidsbioloog en Arend Jan van der Horst,
tuinarchitect.

Reisdatum: 21 - 28 mei, 10 - 17 september

Reissom: f 1.254,— p.p.

9-daagse cultuur/tuinreis naar Groot-Brittannië Willem en Mary herdenking

Een tocht langs koninklijke tuinen en paleizen ter viering van de 300-jarige herdenking van de kroning van Willem en Mary.

Begeleid door Arend Jan van der Horst, tuinarchitect te Amsterdam

Reisdata: 23 juni en 22 september

Reissom: f 1.395,— p.p.

4-daagse culinaire tuinreis naar Parijs en Fontainebleau

Bezoekt zullen worden de watertuinen van Ile de France, de tuinen van Chantilly.
Apart in te voegen een culinair programma.

Begeleid door Arend Jan van der Horst, tuinarchitect te Amsterdam en

Pat van de Wall Bake, oprichter La Cuisine Française Amsterdam

Reisdatum: 25 - 28 augustus

Reissom: f 845,— p.p.

3-daagse natuurreis naar Cap Griz Nez (bij Boulogne)

U ziet de vogeltrek bij Cap Griz Nez met een fantastisch uitzicht en de Marquenter-
re, een vogelreservaat ten zuiden van Boulogne.

Begeleid door **Kees Wagtmans**

Reisdatum: 7 - 9 oktober

Reissom: f 295,—

22-daagse natuurreis Nepal/India

Na een 10-daagse trekking door Nepal volgt een bezoek aan Chitwan National
Park en aan o.a. Bharatpur vogel park en Agra in India.

Begeleid door Hubert Lehaen en **Kees Wagtmans**

Reisdatum: 18 oktober - 7 november

Reissom: ± f 8.300,— p.p.

26-daagse natuurreis New Zeeland

Rondreis over de 2 eilanden, die samen Nieuw Zeeland vormen; u bezoekt o.a.
Auckland, Bay of Islands, Galapagos, Milford Sound en Te Anau.

Begeleid door Wim Dussel, reisjournalist uit Groningen.

Reisdatum: 27 januari - 21 februari 1989

Reissom: f 9.300,— p.p.

Vaartocht door de Galapagos Archipel

U vaart op de "Cachalote" en de "Orca" 2 weken langs de eilanden van de
Galapagos en maakt u een 3-daagse tocht door het hooggebergte van Ecuador.

Begeleid door Viv van der Krieken, Educatieve Dienst Wereld Natuur Fonds
te Antwerpen

Reisdatum: 25 februari - 19 maart 1989

Reissom: f 9.800,— p.p.

STICHTING
avicula

er bevordering van

**NATUUR
CULTUUR
REIZEN**

Wilt U nadere informatie over deze
reizen, zendt dan deze coupon in een
ongefrankeerde envelop naar:

Holland Travel Service
Antwoordnummer 1153,
3000 WB Rotterdam

Tel. inlichtingen: R. J. E. Schaab
Telefoon (010) 4252388/4252331
St. Jobsweg 30, 3024 EJ Rotterdam

Verantwoordelijk voor de uitvoering en organisatie
Blue Air B.V. handelende als Holland Travel Service

Gaarne wens ik informatie over:

Reis naar: _____

Onder leiding van: _____

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Woonplaats: _____